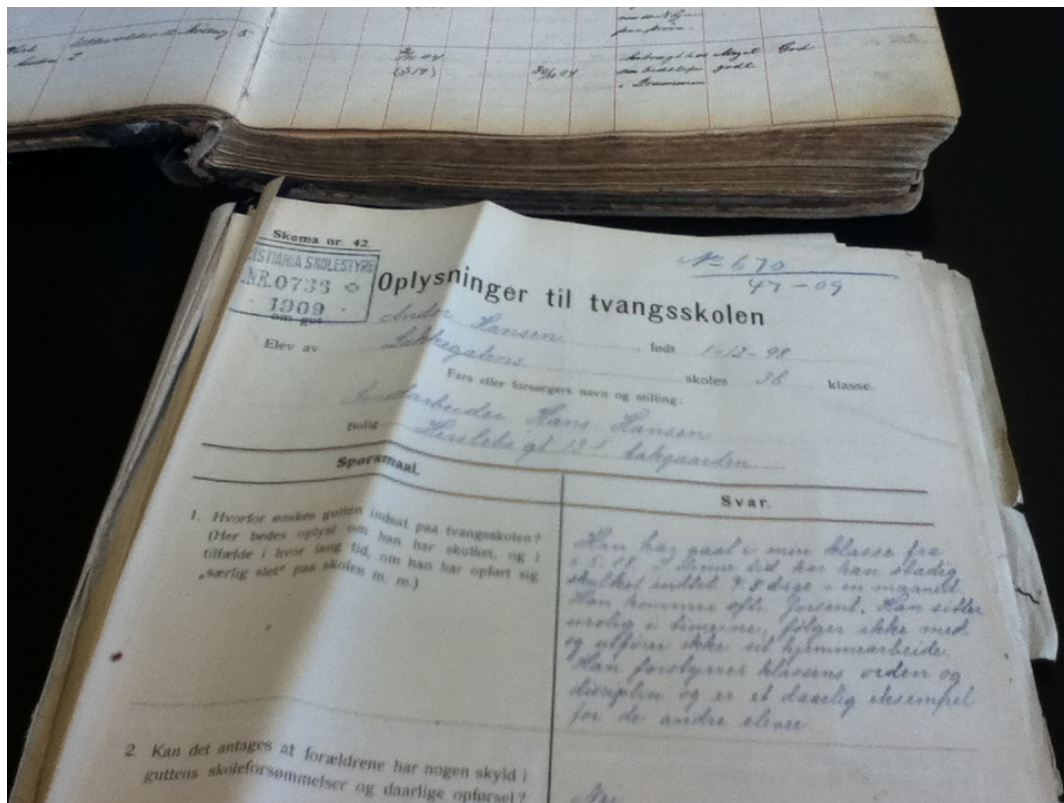

Geitmyra tvangsskole

Hvilket syn på oppdragelse og straff finner vi i kildene fra Geitmyra skole?

HIS3090 Fordypningsoppgave
Totalt antall tegn m/mellomrom: 27 710
Veileder: Hilde Sandvik
Kandidat: Kjersti Jovik
Våren 2012
IAKH

Innhold

Innledning

Begreper	2
Historisk overblikk.....	3-4

Kilder

Tidligere forskning.....	5
Kilder	5-6

Arbeiderklassens barn

«Slet oppførsel»	6-8
Ideer om oppdragelse i borgerlig tradisjon.....	8-10
Harry Ingar Olsen	10-11
Forhold i hjemmet.....	11

Forholdene på tvangsskolen

Oppholdets varighet	11-12
Alder.....	12-13
Hjelper tvang?	13-14

Konklusjon	14
-------------------------	----

Kilder	15-16
---------------------	-------

Geitmyra tvangsskole

Innledning

Tema for denne oppgaven er Geitmyra tvangsskole med fokus på synet på oppdragelse og straff. Ideen til oppgaven kom fra en forslagsliste sendt av historiker Johanne Bergkvist ved Oslo byarkiv. Etter gjennomgåelse av kilder fra Geitmyra skole ble nysgjerrigheten så stor at valget ble enkelt. Det var også i denne sammenheng at innsnevringen av årstall ble nødvendig. Jeg vil ta for meg årene 1904 til 1907. I 1904 ble tvangsskolen flyttet fra Asker Seminarium i Bærum til Gjetemyrsveien nr.62 i Vestre Aker. Året 1907 er i denne sammenheng trukket frem fordi det på dette tidspunkt kom en tilleggslov av 17. juni 1907 som forlenget oppholdets maksimaltid fra seks måneder til ett år på tvangsskolen. Det vil også bli tatt i bruk noe materiale etter 1907 for å se om tilleggsloven ble brukt. Tidsperspektivet vil derfor være fra 1904 til 1910. I denne oppgaven vil jeg undersøke synet på oppdragelse og straff i kildene fra tvangsskolen. Elevjournalene vil her bli brukt som den primære kilden.

Begreper

For å forstå hvilke barn det var som ble sendt til tvangsskolen må vi se på begrepene vanartet og forsømt. I kildematerialet opereres det nemlig med disse begrepene og jeg velger derfor å ta de i bruk i oppgaven. Dette er begreper som er blitt brukt for å beskrive de som ble ansett for å trenge en mer utvidet oppdragelse. For å beskrive nærmere hvem som ble ansett for å være vanartet eller forsømt så kan vi se til vergerådslovens¹ tre kategorier. Hvis beslutningen om å sende et barn til tvangsskolen var av vergerådet gjaldt dette de som hadde utført straffbar handling, men var under kriminell lavalder. Hvis det var noen som ble anbrakt av skolestyret gjaldt dette barn som forsømte skolen eller utviste dårlig oppførsel. Dette handlet da i hovedsak om skulk. Den tredje kategorien gjaldt barn som ble ansett for å trenge et midlertidig opphold.² Det blir i oppdragelseslitteraturen fra starten på 1900 tallet og fram til vår egen tid ofte referert til arbeiderbarnet som det «forsømte barn».³

¹ *Lov om Behandling af Forsømte Børn* av 6. juni 1896. Den vanligere betegnelsen er Vergerådsloven og vil i denne oppgaven bli benyttet.

² *Beretning om Kristiania Kommune for aarene 1887-1911*. Kristiania. J. Chr. Gundersens Boktrykkeri, 1914, 316-318

³ Rudberg, Monica. «*Dydige, sterke lykkelig barn*». Universitetsforlaget, 1993, 185

Et historisk overblikk

Norge fikk en folkeskolelov av 26. juni 1889, som markerte et skifte i skolevesenet. Denne loven skulle prinsipielt åpne for en felles grunnskole for alle befolkningslag. Men tross for dette hadde folkeskolene visse segregasjonsbehov. Jurist Tove Stang Dahl forteller at det i forarbeidene til loven ble gitt adgang til å skille ut visse elever

[...] for at allmueskolen skulle kunne bli en folkeskole, dvs. et felles skoletilbud for alle landets barn. En skole som måtte ta imot alle, - både evnesvake, funksjonshemmede, smittefarlige syke, og vanskelige elever – ville aldri kunne samle barn fra alle samfunnsklasser. Den ville bli en skole for dem som ikke hadde noe valg, ikke en virkelig folkeskole.⁴

Disse segregasjonsbehovene ble også et faktum i skolelovene av 1889, i byskolelovens § 9 og i landsskolelovens § 10. Resultatet av dette ble en inndeling av barn i tre grupper. Denne inndeling ble gjort i forhold til grad av avvisning. Disse ble delt inn i kategori A, B og C. Kategori A gjaldt barn med «andelig eller legemlig Mangel».⁵ Altså, funksjonshemmede barn. Disse ble ansett som et problem fordi de sinket undervisningen og stod i veien for at folkeskolene skulle kunne høyne sitt nivå.⁶ Kategori B gjaldt barn med fysisk smitte slik som skabb og hårsykdommer. Dette var visstnok noe som herjet ved byens skoler.⁷ Kategori C omfattet barn som viste «saa slet Opførsel, at de øvrige Skolebørn derved udsættes for skadelig Paavirkning», som ble omtalt som de «vanartede eller moralsk fordærvede».⁸ Denne gruppen ble oppfattet å være av svak sosial bakgrunn. Disse barna var en dårlig innflytelse på de andre elevene og sinket undervisningen. Det ble derfor på slutten av 1800 tallet et stort behov for en egen skole for plassering av forsømte og vanartede barn som folkeskolene ikke klarte å håndtere. Med folkeskoleloven av 1889 ble det nemlig ikke gjort annet enn å sette disse barna ut gjennom fattigvesenet.⁹ I Kristiania ble de vanartige barna og de ivrige skulkerne satt ut dels på landet og dels i Toftes gave.¹⁰ Dette viste seg også i etterkant å være vanskelig fordi det via landsskolelovens § 10 c og byskolelovens § 9 c kunne nektes barna opptak i folkeskoler på landet. Men ved Lov om Behandlingen af Forsømte Børn av 6. juni

⁴ Dahl, Tove Stang. *Barnevern og Samfunnsvern: Om stat, vitenskap og profesjoner under barnevernets oppkomst i Norge*. Oslo: Pax Forlag AS, 1978, 120

⁵ Sitat etter Dahl. 1978, 121

⁶ Dahl. 1978, 121

⁷ Dahl. 1978, 123

⁸ Sitat Jfr. Byskoleloven: § 55, i Dahl. 1978, 121-122

⁹ *Beretning om Kristiania Kommune for aarene 1887-1911*, 316

¹⁰ *Beretning om Kristiania Kommune for aarene 1887-1911*, 300

1896 ble det gitt adgang til å opprette kommunale tvangsskoler. Det ble sagt at anbringelse andre steder kunne være til skade for både barnet og dets omgivelser.¹¹ De kommunale tvangsskolene gikk etter den engelske modellen «Truant School», altså de engelske skulkeskolene, som København og Malmö hadde tatt i bruk før tvangsskoler ble et faktum i Norge. Disse hadde nemlig vist seg å være svært vellykkede.¹² Geitmyra skole ble opprettet og trådte i kraft som en kommunal tvangsskole 20. mars 1899.¹³ Det ble nemlig fra 1. januar 1900, da vergerådsloven trådte i kraft, pålagt kommunene å opprette slike skoler. Skolen holdt til i Asker fram til 1904, men ble flyttet til Geitemyrsveien 62 b. Det var plass til førti gutter i aldersspennet syv til fjorten år på skolen. Skolen åpnet også for at andre gutter fra hele landet kunne sendes dit.¹⁴ Skolen hadde et personale bestående av en bestyrer, en lærer, en arbeidsleder, en vaktmester, en husmor og fire piker. Det var her meningen, ut i fra lovens prinsipp,¹⁵ at elevene skulle tilegne seg god oppdragelse under offentlig tilsyn istedenfor straff. Oppholdets maksimaltid ble også forlenget fra seks måneder til et år etter tilleggsloven av 17. juni 1907. Det blir i beretningene om Kristiania kommune her forklart at dette medførte til at utskrivninger på prøve nå kunne praktiseres i et større omfang.¹⁶ Geitmyra tvangsskole ble administrert av Kristiania skolestyre og fikk tilsyn av internatskolekomiteen bestående av skoleinspektøren og andre medlemmer av skolestyret. Fagene skulle være de samme som på folkeskolene, samt fysisk arbeid knyttet til hus, hage og håndverk.¹⁷

Hvem var guttene som ble sendt til tvangsskolen, og hvorfor ble de sendt dit? Disse spørsmålene skal bli prøvd løst ved å se til elevjournalene fra Geitmyra skole. Ved å gå mer inngående inn på disse spørsmålene vil forhåpentligvis synet på oppdragelse og straff komme til syne. Men før jeg går inn på oppgavens hoveddel, vil jeg først gjøre rede for tidligere forskning og valg av kildemateriale.

¹¹ Beretning om Kristiania Kommune for aarene 1887-1911, 316

¹² Dahl. 1978, 133

¹³ Beretning om Kristiania Kommune for aarene 1887-1911, 317

¹⁴ Vigardt, Kai-Samuel. «Tater'n: En av mange på Geitmyra tvangsskole» i *Tobias: Tidsskrift for oslohistorie*, nr. 1/2011, 42

¹⁵ Lov om Behandling af Forsømte Børn av 6. juni 1896

¹⁶ Beretning om Kristiania Kommune for aarene 1887-1911, 317 og 347

¹⁷ Granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus (2005): «Barnevernsinstitusjoner benyttet av Oslo kommune 1954-1993. Granskning av overgrep, omsorgssvikt, tilsyn og tvangsplassering», avgitt 1. desember 2005. Lest på: <http://www.fylkesmannen.no/enkel.aspx?m=4846&amid=1227759>, 170

Tidligere forskning

Tidligere forskning om Geitmyra tvangsskole er gjort i noen grad av Kai-Samuel Vigardt i tidsskriftet Tobias. Dette kan karakteriseres mer som en slektshistorie med tanke på at man følger én person gjennom flere institusjonsopphold. Det kan også sies at det er en historie om behandlingen av romanifolket. Hovedsynspunktene her virker å være at skolen var en mellomstasjon på veien til videre institusjonsopphold. Noe skildring av skolen kommer også frem for å vise til at forholdene der var mindre gode. Det interessante med denne teksten er nettopp denne skildringen av skolen fordi slike kilder er meget sjeldne og det gir et innblikk i hva som faktisk foregikk der. Det er derimot kun skildringer fra de med romanibakgrunn, slik at det er vanskelig å se om forholdene var slik for alle elevene. Grunner til innsettelsen ble jeg derimot meget oppmerksom på. Dårlig oppførsel ble nemlig koblet sammen med romanibarnas medfødte arvemateriale i motsetning til livsbetingelser.¹⁸ Jeg har derimot valgt å undersøke synet på oppdragelse og straff hos barn fra arbeiderklassen siden disse var overrepresentert i elevjournalene.

Kilder

Oppgavens primære kilde er som nevnt innledningsvis elevjournalene fra Geitmyra skole. Elevjournalene ble skrevet av klasseforstandere, overlærere og skoleleger på den folkeskolen barnet ble sendt fra, som så ble sendt til tvangsskolen. Elevjournalene ble skrevet fra ca. 1903 til 1915, men jeg tar utgangspunkt i innførsler fra 1904 til ca. 1910 som gjelder elever født i 1895 til 1902. Det er her blitt gjort undersøkelser av 21 elever. Kriminologene har for det meste tatt for seg 1950 tallet og framover når det kommer til barnevern, men jeg velger å gå inn i perioden rundt 1900 for å se på hvilken praksis som da ble etablert. Informasjonen som finnes i elevjournalene er ved nesten alle tilfellene et notat fra overlærer om den enkelte elev og et skriv fra skolelegen angående elevens helse. Utover dette forelå det for alle elevene et spørreskjema som ble besvart av klasseforstander. Spørreskjemaets innhold varierte noe fra elev til elev hvor spørsmålene kunne være noe forskjellig, men svarene gjorde at man fikk et like godt bilde av elevene. Det man får svar på er hvorfor barnet ønskes sendt på tvangsskolen, mulige årsaker til barnets skoleforsømmelser og dårlige oppførsel og hva som er gjort fra skolens side for å rette det opp. Denne kilden kommer jeg til å bruke sammen med

¹⁸ Vigardt, Kai-Samuel. «Tater'n: En av mange på Geitmyra tvangsskole» i *Tobias: Tidsskrift for oslohistorie*, nr. 1/2011, 39-45

den tilhørende inn og utskrivningsprotokollen for perioden 26.08 1901 – 02.09 1918. Detaljer nevnt i denne er navn på eleven, fødselsdato, navn på foresatte, bosted, skole, klasse, innskrevet av enten skolestyret eller vergeråd, innskrevet for første eller andre gang, utskrevet på prøve eller endelig, hvor barnet er sendt etter endt opphold, forhold og fremgang under oppholdet og eventuelle kommentarer. Elevjournalene og inn og utskrivningsprotokollen kommer jeg til å bruke for å se på grunner til innsettelsen, og hvilken type straff barnet har fått. Jeg vil i tillegg se på oppholdstiden etter tilleggslovens inntreden i 1907 for å se om denne ble brukt i noen stor grad og om det finnes noen spesifikke grunner til at barnet skulle måtte trenge mer tid på tvangsskolen enn andre. Dette skal jeg prøve å løse ved å se på grunner til innsettelsen og om hvorvidt denne grunnen stikker seg noe mer ut enn andre barn som fikk mindre oppholdstid. Dette tror jeg vil gi meg et bedre bilde av synet på oppdragelse og straff. Dette vil også bli nærmere belyst ved å ta i bruk litteratur som tar opp akkurat disse temaene. Da tenker jeg spesielt på Monica Rudberg «Dydige, sterke, lykkelige barn: Ideer om oppdragelse i borgerlig tradisjon» og Tove Stang Dahl «Barnevern og samfunnsvern: Om stat, vitenskap og profesjoner under barnevernets oppkomst i Norge». Av trykte kilder vil jeg ta i bruk beretninger om Kristiania kommune og Vergerådsloven av 6. juni 1896. Hensikten med at elevjournalene ble skrevet var på bakgrunn av at tvangsskolen skulle få opplysninger om elevene som ble ønsket sendt dit. Inn og utskrivningsprotokollen var for å registrere opplysninger og holde oversikt over de elevene som kom inn og ut av skolen.

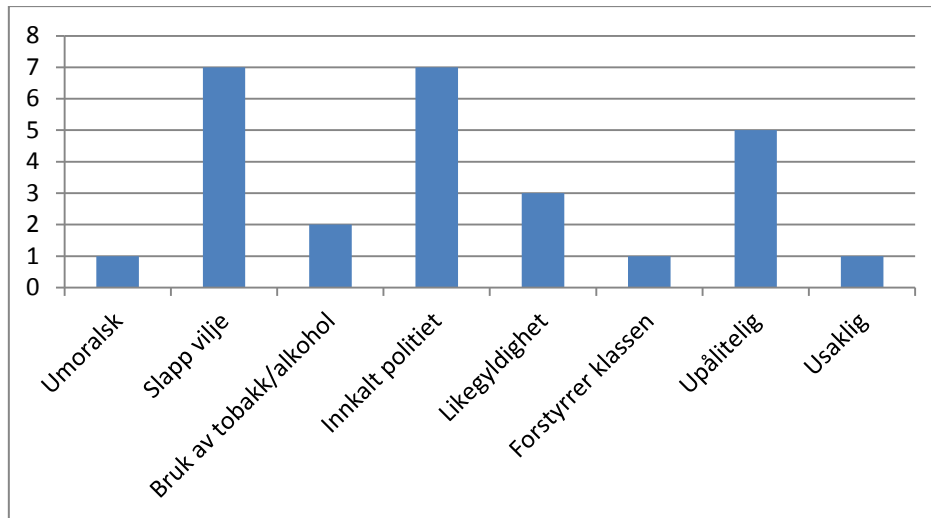
Som en sluttkommentar her vil jeg bemerke at det finnes svært lite arkivmateriale om elevene bevart og at litteratur om skolen er ganske marginal. Men ut i fra de kilder og den litteraturen som her er plukket ut skal jeg på best mulig måte prøve å besvare på oppgavens problemstilling så godt det gjør seg mulig.

Arbeiderklassens barn

«Slet oppførsel»

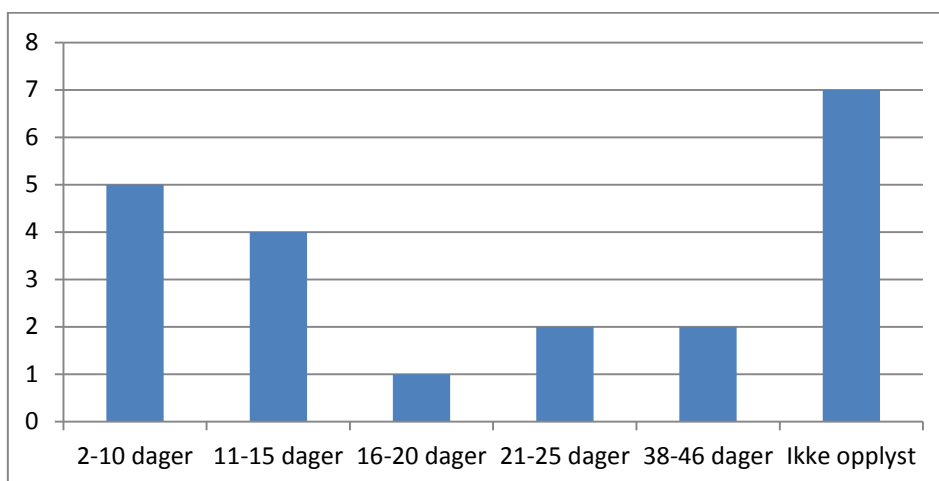
Ved gjennomgåelsen av kildene fra Geitmyra skole var det mye interessant som kom til overflaten. Med tanke på synet på oppdragelse valgte jeg å se spesielt på hva som ble vektlagt som dårlig oppførsel.

Diagram 1 Elevenes dårlige oppførsel: Karakteristiske trekk gitt av overlærere og klasseforstandere i elevjournalene

I diagram 1 kan vi se at umoralskhet, slapp vilje, bruk av tobakk/alkohol, innkallelse til politiet, likegyldighet, forstyrrelser i klasserommet, upålitelighet og usaklighet var det som ble referert til som dårlig oppførsel. Det var dog først og fremst skulkingen som var årsaken til at elevene ble ønsket sendt til tvangsskolen. I noen av journalene var det dessverre ikke nevnt stort om oppførselen utover skulkingen. Det er derfor interessant å se på skulkingens varighet med tanke på at dette var den fremste grunnen til innsettelsen. Et av spørsmålene i elevjournalens standardiserte skjema var nemlig dette: «Hvorfor ønskes gutten innsatt på tvangsskolen?». For 100 % av elevene undersøkt var svaret skulk.¹⁹

Diagram 2 Elevenes skulk: Varighet i antall dager og hvor mange elever dette gjaldt

¹⁹ Elevjournaler – Elever født 1895-1902 Fd 0004

I diagram 2 kan vi se skulkingens varighet i antall dager. Dette er antall dager skulk som kunne forekomme sporadisk eller sammenhengende. Det som kan leses ut i fra dette er at de fleste elevene kun skulket mellom 2-15 dager, mens kun noen få skulket i overkant av dette. Men med tanke på at det ikke i alle journalene ble nevnt skulkingens varighet er det her litt vanskelig å få et helhetlig bilde. Det er dog grunn til å spekulere i at det var snakk om omfattende skulking grunnet bemerkninger på guttens «stadige skulking» eller «iherdige skulking» i disse tilfellene.²⁰

Ideer om oppdragelse i borgerlig tradisjon

Ut i fra disse dataene er det lett å spørre seg om denne oppførselen var et resultat av dårlig oppdragelse. Men da må vi først se til hva som var synet på en god oppdragelse på denne tiden og om dette gjenspeiler kildene fra tvangsskolen. Ved å se til Monica Rudberg «Dydige, sterke, lykkelige barn: Ideer om oppdragelse i borgerlig tradisjon», får vi et innblikk i både oppdragelse og teoriene om oppdragelse på denne tiden. Tross for at hun vektlegger den borgerlige tradisjonen så har hun også sett dette i samsvar med oppdragelsen til arbeiderklassen. Det er nemlig arbeiderklassen som er representert i kildene fra Geitmyra skole. Arbeiderklassens foreldre, og spesielt arbeidermødre, blir på denne tiden oppmuntret til å tilegne seg kunnskap om barneoppdragelse, spesielt via regelmessige mødremøter i Kristiania. Det var her snakk om oppdragelse i borgerlig tradisjon man da ønsket å viderefremme.²¹ Dette synes å tyde på at arbeiderklassens barn ikke hadde noen oppdragelse i det hele tatt. Dette skal vi nå se noe nærmere på. Rudberg konstaterer at oppdragelsen omfatter prosessene omsorg og stell, trening i ferdigheter og skikker, og tukt og kontroll.²² Oppdragelsen i den borgerlige tradisjonen ved inngangen til det 20 århundre inntok et steg mot legenes ekspertise, og med et fokus på orden, regelmessighet, moralutvikling og strenghet. Historiker Astri Andresen skriver at den medisinske ekspertisen ryddet veien for en ikke-religiøs oppdragelse.²³ Dette innebar ikke bare en medisinsk oppdragelse med en bedring av hygien, men barnets fysiske kropp måtte også innarbeide vaner ved hjelp av struktur og forutsigbarhet. Når det kommer til hygien så kan vi nemlig se, som nevnt under det historiske overblikket, at barn med fysisk smitte under kategori B i skolelovene av 1889, var en trussel i Kristianas skoler. Dette kan også sies at gjaldt de under kategori C som kom fra dårlig sosial bakgrunn. Dette fordi barna innsendt representerte arbeiderklassen og levde

²⁰ Elevjournaler – Elever født 1895-1902 Fd 0004

²¹ Rudberg. 1993, 187

²² Rudberg. 1993, 14

²³ Andresen, Astri. *Hender små: Bortsetting av barn i Norge 1900-1950*. Bergen: Fagbokforlaget, 2006, 23

under dårlige omstendigheter.²⁴ Dette skal vi derimot komme tilbake til. Vi ser at den medisinske oppdragelsen som blir et faktum utover på 1900 tallet vektlegger disiplin og hvor et ønske om å kvitte seg med slapphet var stor.²⁵ Dette var i hvert fall noe Hannah Isachsen tok opp i artikkelserien Husmoderen i 1900 om «Vore Gutter». «En sterk vilje og et klart hode er det nødvendige utstyret for en livsdugelig gutt[...]»²⁶, sier hun. Hvis vi ser til diagram 2 så kan vi se at slapp vilje var et faktum blant syv av barna. Og med tanke på at likegyldighet også kan tenkes å være i retning av slapp vilje så blir antallet ni. Og siden det ikke i alle journalene er nevnt stort utover skulkingen så kan det antas at dette tallet var noe høyere. Skulkingen i seg selv kan også antas å representere slapp vilje siden de av egen vilje velger å unnlate seg undervisningen. Da vil dette gjelde alle elevene undersøkt. Vi kan derfor konkludere med at slapp vilje var noe som var uønsket og at forekom blant de undersøkte barna.

Når det kommer til disiplinen så har det før århundreskiftet 1900 vært vanlig praksis å gi barna fysisk avstraffelse. I den borgerlige oppdragelsesteorien skulle barnet forstå hvorfor avstraffelsen skjedde.²⁷ Noe uenighet om denne oppdragelsesteorien har derimot vist seg, men de har alle vært tilhengere av hard fysisk avstraffelse når det absolutt trengtes.²⁸ Men innenfor den nye medisinske oppdragelsesteorien kommer et brudd i spørsmålet om kroppslig avstraffelse. En viktig talsperson her var dr. Marna Aars som i ukebladet «Urd» i årgangen fra 1900 snakket om risens avskyelighet. En annen viktig talsperson var Asta Lie Isachsen som konstaterte viktigheten av å delta aktivt med barna som kamerater istedenfor å tukte. Hun mente at foreldrene burde tatt seg bedre tid til barna etter beste evne og med full interesse. Det medførte til en mer moderne tankegang. Istedenfor fysisk avstraffelse skulle man heller bruke psykologiske metoder som både var skyldframkallende og kjærlighetsorienterte.²⁹ Det var ikke slik at alle tok avstand fra kroppsstraff, men det synes derimot at denne typen tankegang var den mest gjeldende. Rudberg konstaterer at denne moderne tankegangen må «[...] forstås i lys av demokratiseringskrav i samfunnet som helhet».³⁰ I elevjournalene så kan vi se at dette stemmer i noen grad. Fysisk avstraffelse gitt av foreldrene er kun oppgitt hos fire av elevene. Men mye av grunnen til dette synes å være at de i stedet fikk ris på skolen. Det er nemlig ofte

²⁴ Elevjournaler – Elever født 1895-1902 Fd 0004

²⁵ Rudberg. 1993, 135-156

²⁶ Rudberg. 1993, 154

²⁷ Rudberg. 1993, 48

²⁸ Rudberg. 1993, 102-104

²⁹ Rudberg. 1993, 157-159

³⁰ Rudberg. 1993, 161

kommentert i elevjournalene at skolen unnlot fysisk avstraffelse fordi foreldrene ville gjøre det selv. Det er hele tretten elever som fikk legemlig refselse på skolen, mens tre elever slapp fordi de fikk refselsen i hjemmet. Én elev fikk ris både på skolen og i hjemmet. Så vi kan her se at hele sytten elever av de tjueen undersøkte fikk fysisk avstraffelse.³¹ Dette synes å stride mot den moderne tankegangen. Det kan derfor konkluderes med at den gamle tankegangen fortsatt ble praktisert. Vi skal nå se nærmere på forholdene i hjemmet til arbeiderklassen og jeg har derfor valgt å bruke én elev som eksempel. Dette har jeg gjort for på best mulig måte å vise til omstendighetene rundt og mulige grunner til barnets «slette tilbøyeligheter».

Harry Ingar Olsen

15.09.1908 fatter Kristiania skolestyre vedtak om at Harry Ingar Olsen, født 12.08.1897, skal anbringes på Geitmyra tvangsskole. Ifølge elevjournalen er årsaken at han skulket tolv dager og kom for sent sytten ganger. Ris har han fått tre ganger, men uten virkning. Hjemmet var blitt besøkt tre ganger av klasseforstander og ti ganger av vaktmester. Han oppfører seg stygt mot småpikene og følger ikke med i timen. Han har ikke vært gjensitter, men det sies at hans evner og kunnskaper er små. Han karakteriseres som svak, meget løgnaktig, lite motstandsdyktig og bevisst ondskapsfull. Når det gjelder hans forhold utenfor skolen fortelles det at han holder seg i dårlige strøk med kamerater. Han har ikke blitt innkalt til politiet. Det spørres så om hvorvidt foreldrene kan ha noen skyld i gutten forsømmelser.

Klasseforstanderen uttaler seg slik:

Jeg har 2 ganger konfrontert med moderen. Hun som må stri med børnene. Faderen tar sig ikke af dem. Jeg har faaet det bestemte indtryk, at hjemmet er dårligt, og at hun selv er en vek, ustó og upålitelig personlighet.

Det sies videre at moren ikke rår med han og at faren er lite hjemme. I et vedlagt skriv fra overlærer så sies det at foreldrene sitter i trange kår og at de ikke vil kunne betale noe for gutten. Når det spørres om legemlige mangler så kommer det kun frem at han har dårlig uttale. Men ut i fra et skriv fra skolelegen så hadde gutten bronkitt og ble rådet til behandling.³² Den 16.09.1908 ble Harry anbrakt på institusjonen via skolestyret. Han var da elleve år gammel. Når Harry ankom tvangsskolen led han av bronkitt og ble etter få dager dårligere med høy feber. Etter gjentakende undersøkelser ble han den 24.09.1908 innlagt på Ullevål sykehus. Det ble også antydnet til mulig tuberkulose. Den 19.10.1908 kom han tilbake

³¹ Elevjournaler – Elever født 1895-1902 Fd 0004

³² Elevjournaler – Elever født 1895-1902 Fd 0004

til tvangsskolen «helbredet». Der ble han værende i ni måneder før han til slutt ble sendt hjem den 13.07.1909.³³

Forhold i hjemmet

Disse beskrivelsene av hjemmet til Harry er noe som går igjen i de fleste elevjournalene undersøkt. Hos to andre elever fortelles det at hjemmet var «høyst elendig» eller «ytterst fattig». Én elev hadde til og med sagt til sin mor at han ville tilbake til tvangsskolen fordi det var så ondt hjemme. I disse tilfellene hadde det seg også slik at faren drakk. I en av elevjournalene er det også nevnt at det antas at oppdragelsen i hjemmet i høy grad er mangelfull fordi gutten er «et særlig slet objekt». «Trange husrum, slet luft, næringsfattig kost, urenslighet, uorden og uregelmæssighet[...]»³⁴ er det Flæten sier at foreldrene hadde å by barna på. Dette synes også å gjennomsyre bemerkningene i elevjournalene. Vi kan derfor konkludere med at flertallet av elevene undersøkt kom fra meget fattige og elendige hjem. Siden foreldrene ikke hadde noen makt over barnet og jobbet mesteparten av dagen ble de av skolemyndighetene betegnet som ansvarsløse og likegyldige.³⁵ Dette var også noe Flæten så seg enig i.³⁶ «Mange børn bliver fra ganske smaa det meste af dagen helt overladt til sig selv og faar raa sig, som de selv vil».³⁷

Forholdene på tvangsskolen

Oppholdets varighet

I tiden mellom 1904 og 1907 så hadde alle elevene som ble innskrevet i dette tidsrommet hatt en oppholdstid på enten 6 måneder eller under 6 måneder. Etter tilleggsloven av 1907 trådte i kraft så ble denne praktisert i veldig stor grad.³⁸

Tabell 1 Oppholdets varighet: sammenheng mellom tidsrom og varighet

	Under 6 måneder	6 måneder	6-11 måneder
1904-1907	2	4	0
1907-1910	5	3	11

³³ Inn/Utskrivningsprotokoller – 26.08.1901-02.09.1918 Fb 0001

³⁴ Flæten, O. Det forsømte barn (slette tilbøyeligheter). I Arstal, Aksel (red): *Forældre og børn*. Kristiania: 1902, 191

³⁵ Elevjournaler – Elever født 1895-1902 Fd 0004

³⁶ Flæten, O. 1902, 197

³⁷ Flæten, O. 1902, 191

³⁸ Elevjournaler – Elever født 1895-1902 Fd 0004

I tabell 1 ser vi dette tydelig. Det tas her forbehold om at det er fire elever som ble innsatt to ganger. Disse er nemlig også tatt med i tabellen. Én av elevene innsatt for andre gang i 1905 ble nemlig kun innsatt i fire dager hvor han så ble sendt til Toftes gave. Han var da ni år gammel. Som vi ser er det elleve elever som er blitt innsatt i over seks måneder. I to av tilfellene er eleven innsatt to ganger slik at det her er snakk om ni elever. Det som kan leses ut fra elevjournalene som mulig grunn til bruk av tilleggsloven synes å være at disse elevene var av de verste. Det var her snakk om iherdig skulking hos alle ni elever hvor foreldrene i alle tilfellene ble karakterisert som ansvarsløse av skolen. Fire av elevene var innkalt til politiet hvorav én elev ble innkalt to ganger. I tre av tilfellene var det snakk om tyveri hvorav ett tilfelle var kasting av sten. Kunnskaper og evner ble karakterisert som enten små eller alminnelig hos alle ni elevene. Åtte av elevene var av de mindre goder hvor hjemmet var ytterst fattig og dårlig. Én elev ble anbrakt på tvangsskolen via vergerådets § 4:

Har et barn under 14 aar forøvet en strafbar handling eller et barn mellem 14 og 16 aar nogen strafbar handling, for hvilken paatalemyndigheden ikke finder at reise paatale mod barnet[...] kan vergeraadet [...] beslutte dets anbringelse i en tvangsskole (§ 38) for en tid af indtil ét aar».³⁹

Dette er også den eneste eleven som ikke er blitt anbrakt via skolestyret. Denne eleven ble innkalt til politiet to ganger for tyveri. Han ble også etter endt opphold bortsatt på landet. Flere av elevene var ute om natten, og én elev røyket, brukte tobakk og drakk øl. I forhold til de andre elevene som kun ble innsatt i seks måneder eller under, etter tilleggsloven trådte i kraft, så synes det å være noen forskjeller. Forskjellen synes å ligge i den store graden av skulking og tyverier som gruppen av elever som ble innsatt over seks måneder representerte. Vi kan derimot se visse tilfeller av iherdig skulking også hos de som ble innsatt i seks måneder eller under, men disse viste seg enten å være åndssvak hvor eleven så ble flyttet over til en anstalt for åndssvake eller at eleven utviste god fremgang på tvangsskolen og derfor ble sendt hjem tidligere. Sistnevnte er derimot kun spekulasjon og kan derfor her ikke sies for sikkert.

Alder

Hvis vi ser dette i henhold til alderen på elevene som innsatt i perioden 1907-1910 så kan dette muligens settes i en noenlunde sammenheng.

³⁹ *Lov om Behandling af Forsømte Børn* av 6. juni 1896

Tabell 2: Elevenes alder: sammenheng mellom alder og tidsrom

	8-10 år	11-13 år
1904-1907	4	1
1907-1910	4	12

Noe litteratur eller kilder i henhold til alder er ikke blitt funnet for å finne noen sammenheng, men det kan derimot tenkes at praktiseringen av tilleggsloven kun så seg hensiktsmessig på de noe eldre barna. Vi ser nemlig at de fleste elever innsatt i tidsrommet 1907-1910 var mellom 11-13 år i motsetning til perioden 1904-1907 hvor barna var mellom 8-10 år. Men det er her viktig å merke seg at de fleste undersøkelsene gjort her er av elever innsatt etter 1907. Dette fordi det var få elevjournaler fra perioden 1904-1907. Men om dette kan settes i perspektiv av en mer moderne tankegang rundt oppdragelse kan spekuleres. Det kan også tenkes at barna i en tidlig alder enda ikke hadde vist noen slette tilbøyeligheter før noe senere. Flæten sier nemlig at det kan gå bra med barna de første skoleårene, men når det da stilles høyere krav til dem så vil de dukke under grunnet deres inngrodde egenskaper som uoppmerksomhet, slapphet og dovenskap.⁴⁰ Men dette er selvfølgelig spekulasjoner og en konkret hevdelse kan her ikke komme til overflaten grunnet smått med kilder og litteratur rundt emne. Det som derimot ser seg synlig er at tilleggsloven ble brukt aktivt.⁴¹

Hjelper tvang?

Hvordan gikk det egentlig med disse barna? For å få et mer konkret svar på dette må vi se på de faktiske forholdene ved tvangsskolen. Ved å se til granskningsutvalgets vurdering av skolen i 2005 får vi et ganske detaljert bilde. Det er derimot i denne granskningen blitt sett på forholdene noe før og etter 1954. Men forhold fremstilt i denne rapporten kan i høy grad også tenkes å ha vært tilfelle ved skolens oppstart, slik at dette synes å være en god beskrivelse for perioden her undersøkt. Her fortelles det om trange boforhold, dårlig tilsyn, underernæring, smått med følelsesmessig omsorg, lite læring, tøft miljø elevene imellom og fysiske og seksuelle overgrep fra både ansatte og eldre elever. Dette ble sett på som svært kritikkverdig i

⁴⁰ Flæten. 1902, 192

⁴¹ Inn/Utskrivningsprotokoller – 26.08.1901-02.09.1918 Fb 0001

granskningsutvalgets vurdering.⁴² Hvis vi ser til inn/utskrivningsprotokollen så er det her gjort plass for anmerkninger om elevenes forhold og fremgang på skolen. Hos fem elever var forholdet på skolen mindre godt. Hos åtte elever var forholdet godt og hos to meget godt. Fremgangen på skolen var hos seks elever mindre god. Hos seks elever var den god og hos tre elever meget god. Hos syv av elevene undersøkt står det derimot ingenting om hverken forhold eller fremgang. Men det er hos noen få elever blitt anmerket hvordan det har gått med dem på et senere tidspunkt. Åtte år etter innsettelsen av én elev er det blitt anmerket at han på dette tidspunkt oppførte seg utmerket. Tjue år senere hos en annen elev er det blitt anmerket at han nå er rørlegger, gift og har to barn. «Kjekk kar», står det i protokollen.⁴³ Vi skal her ikke gå noe nærmere inn på om tvangen hjalp de forsømte barna, men det som derimot ser seg synlig i granskningsutvalgets vurdering er tvangsskolens mange kritikkverdige forhold. Disse forholdene kan nemlig ha hatt sitt å si om hvorvidt disse barna faktisk fikk den oppdragelsen vergerådsloven la opp til.

Konklusjon

I henhold til kildematerialet brukt i denne oppgaven så har begge spørsmålene i problemstillingen blitt svart på ved hjelp av litteratur. Men ytterligere forskning vil det være behov for når det gjelder det tvangsmessige aspektet og bruk av tilleggsloven av 1907. Praksisen Kristiania skolevesen og vergeråd førte for forsømte og vanartede barn ser ut til å være en del av segregasjonspolitikken etter skolelovene av 1889 og behovet for oppdragelse i stedet for straff. Som vi har sett så skilte de ut de elevene som enten sinket undervisningen eller hadde utført en straffbar handling. En dårlig oppdragelse ble av skolemyndighetene knyttet til et barns svake vilje og mangel på disiplin. Fysisk avstraffelse var vanlig.

⁴² Granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus. 2005, 169-176

⁴³ Inn/Utskrivningsprotokoller – 26.08.1901-02.09.1918 Fb 0001

Kilder

Beretning om Kristiania Kommune for aarene 1887-1911. Kristiania: J. Chr. Gundersens Boktrykkeri, 1914.

Lov om Behandling af Forsømte Børn av 6. juni 1896.

Uttrykte kilder

Oslo byarkiv:

Geitmyra skole

Elevjournaler - Elever født 1895-1902 Fd 0004

Inn/Utskrivningsprotokoller - 26.08 1901 – 02.09 1918 Fb 0001

Litteratur

Andresen, Astri. *Hender små: Bortsetting av barn i Norge 1900-1950.* Bergen: Fagbokforlaget, 2006.

Dahl, Tove Stang. *Barnevern og Samfunnsvern: Om stat, vitenskap og profesjoner under barnevernets oppkomst i Norge.* Oslo: Pax Forlag AS, 1978.

Flæten, O. Det forsømte barn (slette tilbøyeligheter). I Arstal, Aksel (red): *Forældre og børn.* Kristiania: 1902.

Granskningsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Oslo og Akershus (2005):
«Barnevernsinstitusjoner benyttet av Oslo kommune 1954-1993. Granskning av overgrep,
omsorgssvikt, tilsyn og tvangsplassering», avgitt 1. desember 2005. Lest på:
<http://www.fylkesmannen.no/enkel.aspx?m=4846&amid=1227759>

Rudberg, Monica. *Dydige, sterke, lykkelig barn: Ideer om oppdragelse i borgerlig tradisjon*.
Oslo: Universitetsforlaget, 1993.

Vigardt, Kai-Samuel. «Tater'n: En av mange på Geitmyra tvangsskole» i *Tobias: Tidsskrift
for oslohistorie*, nr. 1/2011, 39-45.

Forside foto

Tatt av undertegnede